

Ніколаєнко Ольга Олександрівна
проф. кафедри історії України ХНПУ імені Г. С. Сковороди
доктор історичних наук, доцент

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЇВ ЖІНОЧОЇ ІСТОРІЇ

Музеї жіночої історії існують у багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, зокрема – в Харкові. Однак їх функціонування досі залишається малопомітним, а вплив на історичну свідомість – незначним. Однак сьогодні, з необхідністю пошуку різноманітних форм консолідації українського суспільства і зміною комунікаційних стратегій сучасних музеїв, необхідно переосмислити їхню роль як культурних інституцій і освітніх можливостей, що здатні сформувати нове бачення історії та майбутнього.

Провідною ідеєю сучасних музейних комунікаційних стратегій є концепція партисипації, які сформулювала Ніна Саймон у праці «Партисипативний музей». У цій науковій розвідці вона визначила трансформацію музеїв, що здатні залучити відвідувачів від першого рівня – музей для мене, до п'ятого – ми разом в музеї, довівши, що музей може стати центром громадського життя [2]. Партисипативний музей – це майданчик, до якого мешканці доносять свої духовно-культурні запити, власні історії, і разом з музейними працівниками, кураторами виставок, науковцями й митцями перетворюють їх у спільну історію – актуальну й значущу для всієї спільноти.

Лідером серед музеїв жіночої історії можна вважати Національний музей жіночої історії у Вашингтоні, створений 1996 року. Як зазначають його засновники, метою було не тільки донести до спільноти внесок жінок в історію, але за допомогою цих історій сприяти побудові більш справедливого, інноваційного спільного майбутнього [1]. Музей є платформою, що співпрацює з різноманітними структурами – державними, громадськими, регіональною владою, бізнесом, фахівцями – істориками, митцями, культурними менеджерами, освітянами, і, звичайно, відвідувачами.

Основний контент музейних експозицій, в тому числі віртуальних, зосереджений на декількох провідних тематиках: внесок жінок в історію –

жінки у владі, громадському русі, культурі, освіті, спорті, технологіях тощо; рух за права жінок – боротьба жінок за свої права і за права інших пригнічених – чорношкірого, кольорового населення; участь жінок в акціях громадського спротиву та їх інноваційний підхід до вирішення багатьох суспільних проблем; визначення ролі окремих жінок в американську історію. Цим темам присвячені публікації, ресурси, проєкти, виставки.

Складовою успішності музею є його тісна співпраця з різноманітними інституціями – бібліотеками Конгресу, історичного товариства Нью-Йорку та громадської бібліотеки цього міста. Завдяки цій співпраці Музей надає можливість працювати з цифровими документами, що зберігаються в цих організаціях і розширюють таким чином джерельну базу, що може бути використана в навчальній діяльності, допомагаючи багатогранно розкривати жіночу історію.

Одним із напрямків стратегічної комунікації музею є його праця зі школярами, студентами й молоддю. На допомогу викладачам на сайті розміщені детальні плани уроків, із покроковими діями, методами вивчення матеріалу теми, зазначенням використання необхідних джерел і посилань, де їх можна відкрити й опрацювати, запитаннями до груп в інтерактивній роботі впродовж дискусій, рефлексій, підсумків уроків тощо.

Ці допоміжні матеріали сприяють не тільки поширенню гендерного підходу до аналізу історичних подій і популяризації жіночої історії, але й сприяють розвитку критичного мислення, залучаючи учениць/учнів до ознайомлення із аргументацією часто суперечливих суспільних позицій.

Харківський музей жіночої історії, очолюваний Тетяною Ісаєвою, громадською активісткою, єдиний такого спрямування в Україні, має гасло «Історію пишемо, творимо, зберігаємо», що відображає суть його діяльності [5]. Крім екскурсійної роботи, він разом з Центром гендерної культури ініціює різноманітні проєкти. Одні з них розкривають сторінки історії українського жіноцтва: проєкт «Неймовірні», присвячений відомими українкам минулого й сучасності, «140 років проявлення», на честь 140-річчя організаційного

оформлення жіночого руху в Україні; інші – закарбовують досвід сучасниць: «Її історія війни» – серія інтерв'ю, відеоподкастів, цифрових книг про жіночий досвід переживання війни. Організація вже два роки поспіль проводить «Її лекторій» – щотижневі лекції від науковиць, присвячені різноманітним питанням історії жіночого руху, їх відомим постатям.

З метою допомоги вчителям запроваджувати елементи історії жіноцтва в шкільні курси з історії Центр опублікував «Методичні рекомендації ... щодо проведення Всеукраїнського уроку «Жіночий рух – рух до рівності» [3]. Збірка, присвячена історії жіночого руху і обґрунтуванню його вимог в історичному контексті, містить необхідну для вчителів інформацію. Також на сайті розміщена цифрова гра про відомих жінок України. Діячки центру проводять тренінги з учителями, під час яких формують їх гендерну компетентність і знайомлять з жіночою історією.

На заваді запровадження уроків, присвячених жіночій історії, є щільна програма з історії України, в якій майже не передбачено часу на вивчення громадської діяльності жіноцтва, а серед відомих жінок згадуються, в основному, діячки культури і мистецтва, або ж борчині за національні інтереси [4].

Освітня діяльність провідних зарубіжних музеїв жіночої історії, що характеризується тісною співпрацею з школами і ґрунтовно розробленими програмами взаємодії, залишається ще питаннями майбутнього для українських аналогічних інституцій. Висвітлення питань історії жіноцтва в шкільних курсах з історії, його боротьби за свої права, внесок в історію, досі залишається викликом для науково-освітньої спільноти, тому музей жіночої історії може бути лише допоміжною інституцією, що підтримає дослідників гендерної історії і вчителів.

Література

1. Our history. <https://www.womenshistory.org/about-us/our-history>
2. Simon N. The participatory museum. <https://participatorymuseum.org/read/>

3. Наші розробки. <https://www.genderculturecentre.org/nashi-rozrobki/>
4. Николаєнко О. Шкільна і гендерна історія: разом не можна нарізно. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки»*, 2025, 40, 122-129. <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2025-40-13>
5. Створимо музей про себе. <https://gendermuseum.com/>